

PORON HOITO- JA KÄSITTELYOPAS

PALISKUNTAIN YHDISTYS

PORON HOITO JA KÄSITTELY

ELÄINTEN HYVINVOINTI, ELINKEINON IMAGO JA KANNATTAVUUS

Eläinsuojelulain mukaan eläimiä on kohdeltava hyvin eikä niille saa tuottaa tarpeetonta kärsimystä, kipua tai tuskaa. Eläinten pidossa on edistettävä niiden terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon niiden käyttäytymistarpeet. Jokainen eläimenomistaja vastaa omalta osaltaan pitämiensä, omistamiensa ja kasvattamiensa eläinten hyvinvoinnista.

Poro on perinteisesti eläimenä rinnastettu vapaana elävään riistaan, jolloin tietyissä määrin eläinten näkkiintyminen, kuolemat ja yleinen ”huonovointisuus” on ollut poroilla sallittua ja hyväksyttävää. Nykyaikainen poronhoito ja porotalous perustuvat mitä suurimmassa määrin moderniin talousajatteluun ja tuottavuuteen, jolloin toiminnan yksi kannattavuuden peruspilari on ulospäin suuntautuva markkinointi ja koko elinkeinon imago.

Tänä päivänä poronlihan kuluttajat ovat valveutuneita, tietoisia ja kriittisiä ihmisiä, joiden osto- ja kulutuskäyttäytymistä säätelevät mielikuvat siinä missä ihmisten eettiseen ajattelutapaan perustuvat arvotkin, se mikä on tämän päivän ihmisestä oikein ja hyväksyttävää. Tyytyväinen asiakas on joka suhteessa kaikkein paras myyminenestämisväline, samoin kuin tyytymätön, pettynyt ja järkyttynyt ihminen on myös kaikkein paras ja tehokkain ”markkinointiväline” levittämään luottamuspulaa ja huonoa mainetta koko elinkeinoon kohtaan. On suuri ero, missä mielessä tutuille ja naapurustolle esitellään lomamatkalla otettuja valokuvia, olivatko pohjoisen porot ja toimintatavat vierailijalle hyvä vai huono elämys...

Porojen tarpeettoman kovakourainen käsittely ja huonot olosuhteet aiheuttavat suoraan tuotantotappioita. Lepuutusaidoissa esim. veden- ja rehunpuute johtavat nopeasti teurasporojen kuivumiseen ja painon laskuun. Suuri osa teurastamolla lihantarkastuksessa poistettavista ruhjeista ja murtumien aiheuttamista laaja-alaisistakin vertymistä olisi vältettävissä aitaolosuhteisiin, käsittelyyn ja kuljettamiseen liittyvien toimintatapojen tarkistamisella.

Tämän aikakauden tunnusomainen piirre läpi koko yhteiskuntarakenteen on alituinen kiire. Vaikka kylmissä, lähes arktisissa olosuhteissa työt on tehtävä sääolosuhteista johtuen usein mahdollisimman nopeasti, tulee tarpeellinen lepoaika turvata poroillekin. Kiireessä stressaantuvat niin ihmiset kuin eläimetkin.

Tämän oppaan tarkoituksena on edistää porojen hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Oppaaseen on koottu poroa, poronhoitoa ja porojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä ja ohjeita sekä annettu suosituksia. Kaikkien henkilöiden, jotka kasvattavat, kuljettavat ja käsittelevät poroja, tulee tietää, miten niitä käsitellään ja kohdellaan nykypäivän eläinsuojelusääntöjen ja hyvien toimintatapojen mukaisesti niin, että poronomistaja voi olla kaikissa tilanteissa eläimistään ja elinkeinostaan ylpeä.

Kuva Inga-Briitta Magga

SISÄLTÖ

Alkutuotantoilmoitus	4
Porojen kokoaminen ja käsittely	4
Poroille suoritettavat toimenpiteet	4
<i>Laitteet ja välineet</i>	4
<i>Korvamerkki</i>	4
<i>Hirvaiden kuohitseminen</i>	4
<i>Poron ampuminen/lopettaminen</i>	4
Porojen talviruokinta	5
Tarhan sijoittaminen	5
Tarhan koko	5
Tarhan rakenteet	5-6
Poron kytkeminen	6
Jätteet	6
Vasottaminen	6
Tarharuokinta	6-7
Poron ravinto	7-8
Veden tarve	8
Rehujen varastointi	8
Sairas tai vahingoittunut poro	8
Tautien ja sairauksien ennaltaehkäisy	8-9
Porojen sairauksien selvittäminen	9-10
Porojen lääkitseminen	10
Kuolleiden porojen ja teurasjätteiden käsittely	10-11
Porojen kuljettaminen	11
Teurasporojen käsittely	12
Teurasporojen pitopaikka	12
Teurastus	12
Lähteet	12

Poron hoito- ja käsittelyoppaan päivitti eläinlääkäri Tuija Hukkanen Paliskuntain yhdistyksen edustajien kanssa. Paliskuntain yhdistyksen hallitus on kokouksessaan 4/2006 suositellut, että opas otetaan käyttöön poroelinkeinossa. Opas on nähtävillä myös Paliskuntain yhdistyksen neuvontasivuilla.

Kannen kuva Inga-Briitta Magga

ALKUTUOTANTOILMOITUS

Uuden elintarvikelain mukaan alkutuotannon toimijan, joka tuottaa tai kasvattaa eläimiä elintarvikkeeksi tai elintarvikkeiden raaka-aineeksi pitää tehdä kunnan viranomaisille ilmoitus toiminnastaan. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (134/2006) mukaan ilmoituksen voi tehdä porotaloutta harjoittavan toimijan puolesta myös paliskunta.

POROJEN KOKOAMINEN JA KÄSITTELY

Porojen kokoaminen, kuljettaminen ja käsittely tulee suorittaa niin, ettei siitä aiheudu haittaa niiden hyvinvoinnille. Eläinten liiallinen rasittaminen ja liian kovakourainen käsittely on kielletty. Erityisesti koottaessa ja kuljettaessa tokkia kesämerkityksiä varten, tulee ottaa huomioon mukana seuraavat pienet vasat, jotka uupuvat helposti matkalla ja jäävät isompien jalkoihin. Vaatimille tulee antaa aikaa imettää vasaan matkan aikana.

Erotus- ja käsittelyaidoissa pidettävien porojen saatavilla on oltava puhdasta vettä tai lunta. Jos poroja pidetään aitauksessa yli 36 tuntia, on niiden ravinnonsaannista huolehdittava.

Eläinsuojelulain mukaan eläintä ei saa raahata sarvista, jaloista, hännästä, turkista tai suoraan päästä vetäen taikka käsitellä muutoin sillä tavalla, että sille aiheutetaan tarpeetonta kärsimystä. Poroa saa vetää sarvista ohjaustarkoituksessa, kun poro on jaloillaan.

Erotustilanteissa, joissa käsitellään ja kuljetetaan suuria määriä eläimiä, sattuu vääjäämättä silloin

tällöin ennalta arvaamattomia tapaturmia eläimille. Erotustapahtuma sinänsä on kuitenkin ennalta suunniteltu ja järjestetty tilaisuus. Järjestäjän on tällöin otettava huomioon myös eläinten loukkaantumisen mahdollisuus ja jokaisella erotuspaikalla on oltava asianmukainen ja toimiva tainnutusase (pulttipistooli tai ampuma-ase + panoksia) pahoin loukkaantuneiden eläinten välitöntä lopettamista varten.

POROILLE SUORITETTAVAT TOIMENPITEET

Laitteet ja välineet

Eläimille tehtäviin toimenpiteisiin käytettävien laitteiden ja välineiden tulee olla tarkoitukseensa sopivia, puhtaita ja hyväkuntoisia.

Korvamerkit

Porojen korvamerkitseminen ja pilttojen asentaminen tai eläimen merkitseminen muulla lyhytaikaista ja vähäistä kipua aiheuttavalla tavalla tulee tapahtua pätevän henkilön suorittamana. Porojen merkitseminen kovalla pakkasella ei ole suositeltavaa, koska se voi aiheuttaa korviin vammoja.

Poronhoitolain mukaan poromerkkiä tehtäessä ei saa leikata pois yli kolmannesta korvan pituudesta. Poromerkkiä ei myöskään saa ulottaa korvan juurirustoon asti eikä poromerkki muussa osassa korvaa saa mennä korvan reunasta kolmannesta syvemmälle.

Hirvaiden kuohitseminen

Hirvaat saa kuohita vain ja ainoastaan Burdizzo-pihdeillä (kuohauspihdit) pätevän henkilön suorittamana. Kumilenkkien käyttäminen tai ns. puukolla kuohiminen on kiellettyä kaikissa tilanteissa.

Poron ampuminen/lopettaminen

Poron saa ampua metsästyksellisin keinoin ainoastaan poromies tai viranomainen, poron välitöntä tappamista vaativasta, hyväksyttävästä syystä. Ampumisen onnistuminen (eläimen taintuminen) on varmistettava tarvittaessa laukauksella päähän. Verenlasku on suoritettava välittömästi kuoleman varmistamiseksi.

Poron lopetetaan tainnuttamalla eläin ampumalla tai käyttämällä aivoihin tunkeutuvaa mekaanista laitetta. Laitteen on oltava sellainen, että laitteessa oleva pultti tai puikko tunkeutuu eläimen aivokuoreen ja aiheuttaa tajuttomuuden. Tainnutetun eläimen ve-

Kuva Inga-Briitta Magga

renlasku on aloitettava välittömästi tainnuttamisen jälkeen. Tainnuttamisen ja verenlaskun saa suorittaa pätevä ja asiansa osaava henkilö.

POROJEN TALVIRUOKINTA

Talviruokinnalla turvataan porojen ravinnonsaanti pahimman talvikauden yli. Niiden hyvinvoinnin ja luontaisen käyttäytymisen kannalta tarpeetonta talvitarhausta tulisi välttää.

Talvella ruokittaessa poroja maastoon pitää ottaa huomioon porojen luontaiset kokoontumis- ja laidunalueet. Porojen rehut on yksinkertaisinta levittää alueille, joille ne luonnollisesti kokoontuvat tai joilla niitä on helppo paimentaa. On otettava kuitenkin huomioon, että jääpeitteisille vesialueille ruokkiminen on ympäristösäädösten mukaan kielletty. Maastossa olevat ruokinta-alueet on siistittävä viimeistään keväällä, ja sinne mahdollisesti jääneet narut ja muovit on kerättävä pois.

Jos ylimääräisellä rehulla ruokittavat porot ovat jo esim. nälkiintyneitä tai muuten huonokuntoisia, rehun laatuun tulee kiinnittää erityistä huomiota. Parasta lisärehua heikkokuntoisille metsäporoille olisi hieno- ja lehtevä kuivaheinä.

Talven pahimman kauden yli poro voidaan ottaa myös talviruokintaan tarhaan. Tällöin tulee eritoten muistaa, että poro on omistajansa ja tarhan pitäjän vastuulla koko tarhausajan. Tarhausaikana poron tulee saada sille sopivaa ravintoa ja riittävästi puhdasta lunta/vettä koko tarhausajan. Eläinten hyvinvointi ja olosuhteet tulee tarkistaa riittävän usein, kuitenkin vähintään päivittäin. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti heikkoihin, huonokuntoisiin ja vahingoittuneisiin eläimiin.

TARHAN SIJOITTAMINEN

Porotarhasta ei saa aiheutua terveystaitta tai esim. hajuhaittaa lähialueen asukkaille, eikä vesistöjen tai pohjavesien pilaantumisen vaaraa. Paras paikka porojen tarha-aidalle olisi metsä, jossa on eläimille myös luonnollista sääsuojaa.

Liikenneturvallisuuden vuoksi tarha-aitaa ei tule sijoittaa maantien välittömään läheisyyteen. Riittävänä etäisyytenä vilkasliikenteisestä maantiestä

voidaan pitää 300 metriä. Jos tarha sijaitsee maantien läheisyydessä, poroja ei saa ruokkia tarha-aidan ulkopuolelle. Maastoruokintapaikat on sijoitettava porojen luonnollisille kulkureiteille siten, ettei toiminnasta aiheudu vaaraa liikenteelle.

Porotarhan sijoittamisesta asema- tai rakennuskaava-alueelle pitää tehdä terveydensuojelulain 13 §:n mukainen kirjallinen ilmoitus kunnan terveydensuojeluviranomaiselle. Terveystensuojelu- ja naapurussuhdelain nojalla tarhaus voidaan kieltää kaava-alueella kokonaan, eikä tarhaus kaava-alueella ole suositeltavaa ylipäätään muutoin kuin väliaikaisesti ja erityisestä syystä, esim. hoidettaessa sairasta tai huonokuntoista eläintä.

TARHAN KOKO

Tarhan koko on suhteutettava eläinten lukumäärään ja tarha-aikaan. Mitä pidempi tarha-aika, sitä suurempi tarha. Tarhassa pitää olla niin paljon tilaa, että porot voivat noudattaa luonnonmukaista käyttäytymistä ja hakeutua luonnolliseen suojaan sääoloilta. Suljetussa aidassa suositellaan tarhattavan, maasto- ja lumiolosuhteista riippuen, enintään 50 poroa hehtaarilla.

Ahtaudessa ja vankeudessa porojen arvojärjestys on tiukempi ja aggressiivisuus suurempaa kuin luonnossa. Nuorilla ja alempiarvoisilla eläimillä pitää olla tilaa väistää hallitsevia poroja. Porojen käyttäytymiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota silloin, kuin tarhaan tuodaan uusia poroja.

TARHAN RAKENTEET

Tarhan rakenteiden ja laitteiden on oltava sellaisia, etteivät porot vahingoita itseään, ja etteivät ne pysty takertumaan verkkoon tapellessaan aidan läpi. Tarhan aitauksen on oltava helposti eläinten havaittavissa, eikä aitauksessa saa olla teräviä tai ahtaita kulmia. Aidan kunto on tarkastettava säännöllisesti ja havaitut viat on korjattava viivytyksettä.

Tarha-aidat on rakennettava siten, että porojen käsitteily on helppoa (kirnu). Porojen ryhmittely iän tai kunnan mukaan voi olla tarpeen.

Tarhassa tulee olla mahdollisuus eristää eläimiä sairauden tai heikon kunnan takia. Sairaskarsina on

Kuva Kari Henttunen

Tarhaolosuhteisiin on hyvä rakentaa erottelua hel-pottamaan siula ja kirnu. Samalla siulalla voidaan erottaa hoitoa tarvitsevat porot muista poroista.

sijoitettava siten, etteivät sairaat porot ole yhteydessä muihin poroihin. Tarhaan tuotaville poroille on oltava totutteluaitaus. Uudet porot päästetään muiden sekaan vasta, kun ne on totutettu rehuihin ja on varmistettu, etteivät ne levitä tauteja tarhan muihin poroihin.

PORON KYTKEMINEN

Tarhassa olevan eläimen liikkumisvapautta ei saa rajoittaa painoja tai muita vastaavia liikkumista haittaavia välineitä käyttämällä. Eläimen raajoja ei saa myöskään sitoa yhteen, eikä eläimiä saa sitoa toisiinsa.

Porojen kytkeminen (hinhoittaminen) sallitaan vain tilapäisesti, silloin kun se on eläimen hyvinvoinnin tai opettamisen kannalta välttämätöntä. Hihnaporon on siirrettävä puhtaalle lumelle riittävän usein puhtaan juomaveden turvaamiseksi.

JÄTTEET

Tarhat tulee kunnostaa ja siivota vähintään vuosittain. Tarhauksesta syntyneet jätteet (rehut, kuivikkeet, lanta) tulee käsitellä asianmukaisesti, niistä ei saa aiheutua terveyshaittaa lähialueen asutukselle eikä ympäristön tai vesistöjen pilaantumista.

Jätteiden kompostointi on suositeltavin vaihtoehto. Maatuvan tarhajätteen kompostointiin soveltuu ns. avonainen pihakompostori tai auma. Pihakompostori on vettä läpäisevälle maalle pystytetty puukehikko tai muu vastaava. Kompostoinnin onnistumiseksi kompostia kannattaa kastella kuivina kesinä ja lahoavaa ainesta kääntää ja sekoittaa silloin tällöin. Lisätietoja kompostoinnista voi kysyä kunnista.

Jätteiden polttaminen taajama-alueilla on ilman lupaa kielletty.

VASOTTAMINEN

Poroille on varattava puhdas (mielellään erillinen tarha) vasomista varten. Puhtaan ja rauhallisen vasomispaikan lisäksi etenkin puhtaan veden saanti on tärkeää, sillä pienet vasat sairastuvat herkästi likaantuneesta vedestä.

Poronhoitolain mukaan porot tulee päästää tarhasta kesäkuun 15. päivään mennessä.

TARHARUOKINTA

Poro on märehittäjä, jonka pääravintoa on kuitupiainen rehu. Märehtijäluonteensa vuoksi porojen ruokinnan on oltava tasaista ja säännöllistä. Poro sairastuu erittäin herkästi äkillisistä ruokinnanmuutoksista.

Huonokuntoisina tarhaan tai kotiruokintaan tuotavat porot on totutettava ruokintaan erityisen varovasti, sillä huonokuntoisen poron pötsin pieneliöstö ja koko ruoansulatus on heikentynyt eikä poro pysty käsittelemään suuria määriä voimakasta rehua. Pötsin pieneliöstö vastaa suurelta osin rehun sulattamisesta ja muuttamisesta hyödynnettävään muotoon ja pötsin pieneliöstön sopeutuminen ruokinnanmuutoksiin vaatii aikaa. Poro on totutettava lisäruokintaan tai ruokinnanmuutoksiin hitaasti, parin viikon aikana. Mitä huonompi kuntoinen poro, sitä pidempi totutusaika.

Nälkiintyneen poron lisäruokinta aloitetaan niin, että se muistuttaa mahdollisimman paljon poron luontaista talvirehua. Jäkälä ja lупpo ovat parasta totuttelurehua, myös lehtevää heinää voi antaa. Kerralla annettavat rehumäärät tulee pitää ensimmäisinä päivinä hyvin pieninä. Teollisesti valmistettuihin ”nappularehuihin” totuttelu voidaan aloittaa vasta

kun poro pystyy käsittelemään luontaisia rehuja hyvin.

Ruokinnanvaihtelut tulee tehdä vähitellen niin poroja tarhaan otettaessa kuin sieltä päästettäessä. Kun porot keväällä päästetään tarhasta, on lumiolosuhteiden oltava poroille suotuisat ja niitä on totutettava takaisin luonnonravinnolle 1-2 viikon ajan.

Tarhassa on oltava riittävä määrä ruokintapaikkoja. Jos porojen saatavilla ei ole jatkuvasti rehua, on niiden kaikkien mahdollista syömään yhtä aikaa. Rehun jako on suoritettava tarpeeksi nopeasti ja tehokkaasti mahdollisimman laajalle alueelle, että kaikki pääsevät syömään ilman odottamista. Tällöinkin on tarkkailtava, että varmasti kaikki porot pystyvät syömään rauhassa, tarpeeksi pitkän aikaa ja että kaikki todella saavat osansa rehusta. Eri-ikäiset ja erikuntoiset porot tulisi ruokkia erikseen, etenkin jos laumassa on hyvin dominoivia yksilöitä, jotka jatkuvasti jahtaavat heikompia pois ruokintapaikoilta.

Ruokintapaikka ja –kaukalot on pidettävä puhtaina eikä rehuun saa joutua lantaa. Ruokintakaukaloiden puhdistamiseen riittää vesipesu, erittäin likaiset ja pinttyneet astiat voi pestä pesuaineella ja desinfioida tarvittaessa, esim. Vircon S -desinfiointiaineella. Desinfiointin jälkeen kaukalot tulee huuhdella huolellisesti. Muoviset tai filmivaneriset asiat ovat puhtaanapidon kannalta parempia kuin huokoisesta materiaalista valmistetut asiat.

Heinien ja tuorerehupaalien nostaminen pois maasta ja ns. heinähäkkinen käyttäminen vähentää osaltaan heinän kulutusta ja sekä rehu että koko tarha pysy-

vät puhtaampana, koska porot eivät tallo rehua jalokoihinsa niin paljon.

PORON RAVINTO

Ruokinnassa on huomioitava kunkin poron tarpeet ja sopeutettava ruokinta tarvittaessa kullekin yksilölle sopivaksi jakamalla porot tarvittaessa erillisiin aituksiin erillisruokinnan mahdollistamiseksi. Useimmat teolliset täysrehut sisältävät riittävästi poron tarvitsemia ravintoaineita. Teollisia täysrehuja voidaan käyttää ainoana rehuna porojen ruokinnassa, mikäli eläimet on totutettu huolellisesti käytettävään rehuun. Pötsitoiminnan ylläpitämiseksi ja ruoansulatuskanavahäiriöiden välttämiseksi porojen on kuitenkin hyvä saada muuta luontaista rehua, esim. heinää.

Jos porojen ruokinnassa ei käytetä ollenkaan teollisia täysrehuja, ruokintaa tulee täydentää kivennäisillä ja nuolukivillä. Lampaille ja lihanaudoille tarkoitettuja kivennäisseoksia voi antaa myös poroille.

Poroille annettavan rehun tulee olla pehmeää ja aikaisin niitettyä. Jos rehu on voimakkaasti korsintunutta ja huonosti sulavaa, porot jättävät osan siitä syömättä ja etenkin huonokuntoiset porot voivat sairastua siitä vakavasti sulamattoman korsirehun pakkaantuessa pötsiin. Huonon sulavuuden vuoksi rehusta saatava energiamäärä ei myöskään riitä ja poro nälkiintyy, vaikka sen pötsi on täynnä rehua.

Poron luontainen talviravinto, jäkälä, sisältää vain vähän valkuaista. Vastaavasti esim. voimakkaasti

typpilannoitetussa ja lypsylehmille tarkoitettuun säilörehussa on poron rehuihin nähden erittäin paljon valkuaista. Runsaasti valkuaista sisältävä rehu lisää poron vedentarvetta ja voimakkaalla valkuaisruokinnalla poroilla tulisikin olla saatavilla sulaa juomavettä jatkuvasti. Suuret määrät valkuaista ruokinnassa lisäävät myös poron energian kulutusta, mikä voi myös aiheuttaa ongelmia pakkasella.

Porojen ruokinnassa tulisi käyttää luonnosta peräisin olevia ravintokasveja.

VEDENTARVE

Tarhassa porojen saatavilla on oltava jatkuvasti virtaavaa, sulaa vettä tai puhdasta lunta. Kovaksi talattu tai lantaan sotkettu lumi ei riitä tyydyttämään poron vedentarvetta. Ruokinnasta riippuen poro tarvitsee jopa 5 kiloa puhdasta lunta vuorokaudessa. Lihanautojen kylmäpihatoissa käytettävät lämmitettävät juomakupit soveltuvat myös pieniin pihatarhoihin, joissa puhtaan lumen määrä ei riitä. Juomakuppeja tulee tällöin olla riittävä määrä eläinmäärään nähden ja niiden kunto ja puhtaus on tarkastettava päivittäin.

REHUIJEN VARASTOINTI

Rehujä säilytetään suojatussa varastossa. Niitä varastoitaessa on huolehdittava, etteivät villi- ja kotieläimet pääse sotkemaan rehuja. Etenkin lintujen pääseminen rehuvarastoon ei ole suotavaa, sillä linnut voivat ulosteidensa mukana levittää salmonellaa rehuihin. Pilaantunutta ja homeista rehua ei saa

antaa poroille. Jokainen rehuerä kannattaa tarkastaa aistinvaraisesti, ja homehtuneet ja pilaantuneet kohdat täytyy poistaa. Jos rehu haisee ummehtuneelle tai homeiselle kauttaaltaan, on varmintä jättää rehu syöttämättä. Yli vuoden vanhaa, edellistalven rehua ei pitäisi käyttää porojen ruokintaan.

SAIRAS TAI VAHINGOITTUNUT PORO

Omistaja on velvollinen tarkkailemaan tarhassa olevien porojen terveydentilaa päivittäin. Jos poro sairastuu tai vahingoittuu, sille on viipymättä hankittava asianmukaista hoitoa. Sairauden tai vamman niin vaatiessa eläin on lopetettava tai teurastettava.

Sairasta tai loukkaantunutta eläintä ei missään olosuhteissa saa jättää hoidotta tai heitteille.

TAUTIEN JA SAIRAUKSIEN ENNALTAEHKÄISY

Tautien ennaltaehkäisyyn kannattaa kiinnittää huomiota, sillä se on huomattavasti halvempaa kuin jos sairastuneiden eläinten hoito. Hyvät olosuhteet, hygienia ja riittävä, oikeanlainen ravinto ovat tautien ennaltaehkäisyn perusta.

Sairas poro on usein välinpitämätön ja pysyttelee erillään muista. Huono ruokahalu ja syömättömyys ovat merkki siitä, ettei kaikki ole kunnossa. Poikkeavasti käyttäytyvä poro tulee eristää muista mahdollisimman nopeasti, ettei mahdollisesti tarttuva tauti ehdi levitä muihin poroihin. Toisilta tarhoilta tai ruokintapaikoilta tuotuja poroja ei ole suositeltavaa laittaa suoraan porojen sekaan, vaan niitä tulisi pitää jonkin aikaa erillään. Vain tällä voidaan varmistaa, ettei uusi poro levitä tauteja tarhan muihin poroihin.

Eläinmäärä suhteessa tarhan kokoon kannattaa pitää mahdollisimman alhaisena. Ahtaissa oloissa alempiarvoiset porot stressaantuvat, jos ne joutuvat jatkuvasti vahvempien porojen ajattamiksi. Stressaantuneen poron vastustuskyky heikkenee ja se sairastuu helpommin. Ahtaassa tarhassa porot joutuvat myös enemmän kosketuksiin toistensa kanssa, jolloin tartuntataudit leviävät helposti eläimestä toiseen (esim. tarttuvat silmätulehdukset).

Jokavuotisella tarhan kalkitsemisella ehkäistään taudinaiheuttajien leviämistä. Maan kääntäminen

(kyntäminen) ja tarhapaikan vaihtaminen vuosittain (tarhakierto) ovat parhaita vaihtoehtoja torjua tautiriskiä, suositeltavaa on vaihtaa ainakin ruokintapaikka vuosittain.

Poroon voi tarttua tauteja ja loisia myös muista eläinlajeista. Poroja ei tule tarhata muiden kotieläinten kanssa samassa aitauksessa tai samoilla alueilla (muiden märehittäjien laitumilla). Tutkimusten mukaan muun muassa lampaiden ja lehmien loiset siirtyvät helposti myös poroihin. Ylipäättään tulee välttää tarpeettomia kontakteja muiden eläinlajien kanssa.

Virukset ovat erittäin herkästi leviäviä, ja myös ihminen voi tuoda ne mukanaan omaan porotarhaan ja toimia näin tartunnanlevittäjänä. Navettasaappailla ei saa mennä suoraan porotarhaan. Muihin eläinsuojiiin suuntautuneiden vierailujen jälkeen kengät ja vaatteet tulee vaihtaa, ennen kuin mennään omaan porotarhaan. Kengän pohjien ja muiden välineiden desinfiointiin soveltuu hyvin Vircon S –jauhe, joka pakkauksen ohjeen mukaan sekoitettuna tehoaa hyvin myös viruksiin ja on riittoisaa.

Ekinokokki on vastustettava ja valvottava eläintauti, jota tavataan poronhoitoalueella yksittäisinä tapauksina. Ekinokokin leviämisen ehkäisyssä on helppointa kohdistaa torjuntatoimet loisen pääisäntään, eli koiraeläimiin ja katkaista loisen elinkierto siten. Koirille ei pidä antaa syötäväksi loisen väli-isäntien, kuten poron, sisäelimiä eikä varsinkaan keuhkoja kypsentämättöminä. Etenkään tarkastamattomien kotiteuraiden teurasjätteitä ei tule jättää koti- ja kulkukoirien tai kettujen ja susien saataville, vaan jätteet tulee haudata asianmukaisesti. Poronhoitoalueella koirat suositellaan lääkittäväksi vuosittain ekinokokkiin tehoavalla pratsikvanteelia sisältävällä matoläläkkeellä. Samat suositukset sopinevat myös porotarhojen läheisyydessä eläviin kotikissoihin.

Poro on erittäin herkkä sairastumaan vakavasti huonolaatuisesta rehusta, eikä hyvälaatuisen ja porolle sopivan rehun merkitystä porolle voi korostaa liikaa. Homeinen ja pilaantunut rehu tai likaantunut juomavesi/lumi aiheuttavat helposti porolle ripulin. Huonolaatuisessa säilörehussa tai esikuivatussa paa-liheinässä voi olla korjausprosessissa rehun mukaan joutunutta maa-ainesta ja listeria –bakteereita. Poro on hyvin herkkä listerioosille, sairaudelle, joka voi näkyä tarhassa joukkosairastumisina. Liian valkuaispitoinen rehu voi aiheuttaa ns. märkäporon oireita, jolloin poro ikään kuin hikoilee mahan alta ja

jalkovälistä ja karvapeite muuttuu märäksi, karva ohenee ja saattaa irrota märiltä alueilta.

Huonolaatuisesta rehusta tai liian suuresta määrästä helposti sulavaa rehua johtuu myös porojen äkillinen ”puhaltuminen”, jolloin poron pötsi täyttyy kaasusta. Annettaessa nopeasti hajoavia sokeri- ja tärkkelyspitoisia rehuja (mm. viljat, peruna, melassileike) suuria määriä, hajoavat ne pötsissä liian nopeasti. Lievissä tapauksissa poron pötsi happamoituu ja eläin kärsii huonosta ruokahalusta ja ruoansulatuskanavahäiriöistä. Vakavammassa tapauksissa poro lakkaa syömästä kokonaan ja on väsynyt, se voi joko puhaltua tai sillä on ripuli ja vetinen, hölskyvä mahansisältö. Jälkiseurauksena lievistäkin ruokintahäiriöistä tai liian nopeasta poron ”kuntouttamisesta” sokerirehuilla voi seurauksena olla sorkkakuume.

POROJEN SAIRAUKSIEN SELVITTÄMINEN

Jos poro sairastuu on ensiarvoisen tärkeää ottaa yhteyttä kunnan eläinlääkäriin. Poron sairauksien selvittämisessä suurena apuna ovat erilaiset näytteet. Näytteeksi voidaan ottaa elävästä porosta veri-, kudus- ja tulehduseritenäytteitä. Kuolleesta porosta lähetetään elinnäytteitä tai mahdollisuuksien mukaan koko poro. Kuolleesta porosta otettavat näytteet tulisi saada mahdollisimman pian ja niiden ei pitäisi antaa jäätyä. Näytteitä kuolleista poroista voi lähettää poronomistaja itsekin, mutta eläinlääkäriltä saa apua ja neuvoja näytteenotossa ja lähettämises- sä. Käytännöllisintä ja nopeinta on yleensä lähettää näytteet matkahuollon mukana.

Poroista otettuja näytteitä tutkitaan Elintarviketurvallisuusviraston Eviran (entinen EELA) Oulun tutkimusyksikössä, jonne kannattaa ottaa yhteyttä etukäteen, mikäli haluaa itse lähettää näytteitä suoraan laboratorioon, ja sopia näytteiden ottamisesta, pakkaamisesta ja sopivasta lähetystavasta.

Yhteystiedot: EVIRA Oulun tutkimusyksikkö
Elektroniikkatie 5
90590 OULU
puh. 029 530 4924

Näytteiden lähetysosoite:
EVIRA Oulun tutkimusyksikkö
matkahuolto Oulu

Eviran Oulun tutkimusyksikössä on käynnissä po-

rojen terveydenhuollon tutkimushanke. Hankkeessa mm. kartoitetaan porojen terveydentilaa. Sairauksien syiden löytäminen ja varmistaminen antavat tärkeää tietoa porojen sairauksien hoidon kehittämisen sekä tulevaisuuden terveydenhuoltojärjestelmien pohjaksi.

POROJEN LÄÄKITSEMINEN

Tavallisin porolle annettu lääkitys on ivermektiniä sisältävä loislääke kerran vuodessa. Loislääkettä on käytetty sekä injektiona (pistoksena nahan alle) tai pastana suun kautta. Käytettäessä samaa vaikuttavan aineen annosta, on havaittu, että pistoksella lääkeainepitoisuus poron veressä on jopa viisinkertainen verrattuna pastaan. Yksi osatekijä lääkeaineresistenssin synnyssä eli siinä, että loiset tai bakteerit ovat muuttuneet vastustuskykyisemmäksi ja lääkeaineen ”teho” heikkenee, on lääkkeiden aliannostelu. Näin ollen voidaan suositella, että ivermektinipastan käytöstä pitäisi pyrkiä eroon. Porot tulisi loislääkitä vain injektioilla, jolloin lääkeainepitoisuus poron elimistössä saadaan tarpeeksi suureksi ja loisten jalostuminen entistä vastustuskykyisemmiksi ainakin tältä osin olisi vähäisempää.

Poro on lihantuotantoeläin. Tuotantoeläinten lääkitseminen on valvottua ja lääkitsemisestä tulee pitää kirjaa omistajan toimesta. Erotuksissa porojen loislääkinnästä kirjaa voidaan pitää lukulaudoin, jos kaikki luetut porot käytännössä loislääkitään. Omistajan itsensä antamista lääkkeistä (esim. kotona annetut loislääkepastat) pitää omistaja itse kirjata. Tuotantoeläimiä voidaan lääkitä vain niille rekisteröidyillä lääkevalmisteilla. Lääkityn poron on oltava tunnistettavissa lääkähoidon (lukuviivat tai muu vastaava merkintä porossa) ja lääkkeen varoajan ai-

kana. Lääkkeen varoajalla tarkoitetaan aikaa, jonka kuluessa lääkityn poron lihaa ei saa käyttää elintarvikkeeksi.

Poronomistajan lääkekirjanpidosta pitää näkyä niin eläinlääkärin kuin omistajan itsensä porolle antamat lääkkeet. Kirjanpidosta on käytävä ilmi eläimen tunnistetiedot, lääkityksen antopäivämäärä, annettun lääkkeen nimi, lääkkeen varoaika sekä lääkkeen myyjän nimi. Lääkekirjanpitoon kannattaa liittää eläinlääkäriltä saadut selvitykset määräämistään tai luovuttamistaan lääkkeistä. Lain mukaan lääkekirjanpito on säilytettävä vähintään 3 vuoden ajan.

Eläimen suorituskyvyn keinotekoinen kohottaminen lääkkeillä tai muilla vastaavilla aineilla tai valmisteilla on kielletty.

Lääkityksistä pidettävä kirjanpito helpottaa suuresti myös sairauksien selvitystyötä ja hoitoa, kun tiedetään millä lääkkeillä ja aineilla poroa on aikaisemmin hoidettu tai yritetty hoitaa.

KUOLLEIDEN POROJEN JA TEURASJÄTTEIDEN KÄSITTELY

Sivutuoteasetuksen mukaan tarhaolosuhteissa kuolleen poron ruhon, sekä kotiteurastuksessa tai teurastamoissa syntyneet teurasjätteet saadaan haudata maahan koko poronhoitoalueella tai toimittaa suoraan kunnan hyväksytylle kaatopaikalle. Tienvarsi- en jäteastioihin eli molokkeihin ei eläinjätettä saa laittaa. Hautaamisesta pitää tehdä hautaamisilmoitus kunnan eläinlääkärille kirjallisella ilmoituksella, valmiita kaavakkeita on saatavana kunnista. Hautaajan on pidettävä kirjaa hautaamastaan eläinjätteestä ja säilytettävä kirjanpitoa 2 vuotta.

Eläinmateriaalin hautaaminen ei saa aiheuttaa vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle. Hautaamisessa on otettava huomioon seuraavat seikat:

- Hautaamiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa
- Hautaamispaikka ei saa sijaita pohjavesialueella, vedenottamon suoja-alueella, alle 250 metrin etäisyydellä kaivosta tai vesistöön viettävässä rinteessä eikä alueelle, jota tullaan kyntämään tai kaivamaan pian hautaamisen jälkeen.
- Ruhot ja muu eläinperäinen jäte on haudattava vä-

Eläinlääkäri loislääkitsee porot erotusten yhteydessä.

Kuva: Kari Konstig

hintään metrin syvyyteen ja peitettävä välittömästi siten, että ketut, koirat, lokit, rotat tai muut eläimet eivät pääse niihin käsiksi. Lopullisesti hautapaikka on peitettävä heti kun routa on sulanut keväällä.

- Hautaamisen yhteydessä voidaan taudinaiheuttajien tuhoamiseksi käsitellä haudattava eläinjäte kalkilla tai desinfiointiaineilla.

- Maahan ei saa haudata eläinjätettä muovisäkinä tai muussa maatumattomassa pakkauksessa.

Maastoon kuolleiden tai liikenteessä kuolleiden porojen käsittelyyn ei ole asetettu rajoituksia. On kuitenkin huolehdittava, etteivät ne aiheuta esteettisiä, haju- tai muita haittoja asutukselle, eivätkä aiheuta pilaantumisen vaaraa vesistöille tai pohjavesille. Terveystensuojelulain nojalla voidaan määrätä omistaja tai maanomistaja siirtämään pois esim. asutuksen läheisyyteen kuolleet metsäporot.

POROJEN KULJETTAMINEN

Eläinsuojelulain mukaan eläimen kuljetus on järjestettävä siten, ettei sille aiheudu kuljetuksesta tarpeetonta kipua tai tuskaa. Eläintä on suojeltava kuljetuksessa vahingoittumiselta, ja sen hyvinvoinnista on huolehdittava kuljetuksen aikana. Eläintä ei saa kuljettaa, jos se ei ole matkan edellyttämässä kunnossa ja jolle sopivin järjestelyin ole huolehdittu eläimen hoidosta matkan aikana ja määränpähän saavuttaessa.

Eläintä ei saa kuljettaa jalat yhteen sidottuna, paitsi jos se on eläimen sairauden tai vaikean käsittelemisen vuoksi ehdottoman välttämätöntä.

Eri-ikäisiä eläimiä samassa kuljetusvälineessä kuljetettaessa nuoret ja täysikasvuiset on pidettävä erillään toisistaan. Toisiinsa tottuneita eläimiä voidaan kuitenkin kuljettaa yhdessä.

Sairaast ja vahingoittuneet eläimet on erotettava muista eläimistä. Heikkokuntoista poroa ei pidä laittaa muiden kanssa samaan kuljetusvälineeseen, ellei voida estää poron jäämistä muiden jalkoihin kuljetuksen aikana.

Sarvellisia eläimiä ei saa kuljettaa, silloin kuin niillä on verisarvet, ellei eläimen kuljettaminen ole sen hyvinvoinnin kannalta ehdottoman välttämätöntä. Sarvellisia eläimiä kuljetettaessa on huolehdittava, etteivät ne tartu kiinni kuljetusvälineeseen sarvistaan. Suositeltavaa on, että sarvelliset ja sarvettomat

eläimet kuljetetaan toisistaan erotettuna.

Kuljetusvälineen on oltava eläimelle turvallinen ja sellainen, että se estää sitä karkaamasta. Eläinten kuljetustilassa ei saa olla eläimelle vaarallisia ulokkeita ja teräviä kulmia, eikä sellaisia rakoja (esim. seinärakenteissa), että poro voi juuttua niihin rajoistaan. Jos eläimiä kuljetetaan ajoneuvoon kytkeytyssä perävaunussa, on huolehdittava siitä, etteivät pakokaasut pääse kulkeutumaan eläinten kuljetustilaan ja ajoneuvon tyhjäkäyntiä tulee välttää, jos kärryyn on jo lastattu poroja.

Kuljetuksen aikana ilmanvaihto tulee voida järjestää asianmukaisella tavalla. Ei ole suositeltavaa, että poroja kuljetetaan ulkolämpötilan ylittäessä + 18 °C, ellei eläintilassa ole koneellista ilmanvaihtoa. Hyvin avonaisissa kuljetusvälineissä ja kärryissä porojen kuljettamista tulisi välttää erittäin kovilla pakkasilla.

Suosittelavaa on, että poroja kuljetettaessa käytettävissä oleva pinta-ala on vähintään 0,4 m² yhtä täysikasvuista poroa kohden ja kuljetustilan korkeus on vähintään 1,3 m.

Porot kuormataan kujia, rampeja tai muita kuormaamista helpottavia välineitä käyttäen. Kuljetusvälineen lattia ja kuormaamiseen käytettävät rampit eivät saa olla liukkaita. Tarvittaessa rampissa on oltava asianmukaiset, tarpeeksi korkeat ja alaosastaan tarpeeksi umpinaiset sivuseinät. Porojen kuormaamista helpotetaan jakamalla ne erotusaidalla sopiviin ryhmiin. Eläimiä kuormattaessa, kuljetettaessa ja purettaessa niitä on kohdeltava rauhallisesti ja ne on kuljetettava määränpähän ilman aiheutonta viivytystä.

Loukkaantuneita tai selvästi erittäin heikkokuntoisia poroja ei tule kuljettaa ilman erityistä syytä. Teuras-kuljetuksiin ei saa laittaa jalkavikaisia tai muuten niin heikkoja poroja, jotka eivät kykene seisomaan omin jaloin kuljetuksen aikana.

Kuljetuksen aikana sairastuneelle tai vahingoittuneelle eläimelle on annettava ensiapua mahdollisimman pian. Se on tarvittaessa toimitettava hoitoon tai lopettava asianmukaisella tavalla. Kuljetusvälineissä on oltava tarvittavaa pelastusvälineistöä ja lopetusvälineet. Kuormaamisesta, kuljettamisesta ja purkamisesta vastaavien henkilöiden on oltava päteviä lopettamaan pahoin loukkaantunut eläin välittömästi.

Kaupallisen toiminnan yhteydessä tapahtuvien kuljetusten kuljettajalla on oltava eläinkuljettajalupa. Luvan myöntää hakemuksesta lääninhallitus. Hakemuksessa on osoitettava, että kuljettajalla on riittävä ammattitaito eläinten kuljettamiseen (todistus kuljettajakoulutukseen osallistumisesta), ja että kuljetusväline on asianmukainen. Lisätietoja kuljettajaluvista voi kysyä kunnaneläinlääkäriltä tai lääninhallituksesta.

TEURASPOROJEN KÄSITTELY

Teurasporoja on käsiteltävä lastauksen, kuljetuksen ja purkamisen yhteydessä rauhallisesti niitä tarpeetomasti pelottelematta ja kiihdyttämättä. Eläinten rauhallisella käsittelyllä voidaan estää suurin osa vertymistä, ruhjeista ja murtumista, jotka aiheuttavat ruhojen osahylkäyksiä lihantarkastuksessa.

Eläinten tulee antaa riittävästi levätä kuljetuksen tai teurastamon aidalle tuonnin jälkeen ennen teurastusta.

Ennen teurastusta poroille suoritetaan eläinlääkärin toimesta elävänä tarkastus joko erotusaidalla tai teurastamon aidassa, jossa eläimet hyväksytään teurastettavaksi. Tarkastuksessa voidaan poro hylätä teurastuksesta tai se voidaan määrätä teurastettavaksi linjassa ensimmäisenä tai viimeisenä porona.

TEURASPOROJEN PITOPAIKKA

Teurastamon aitauksessa, jossa teurasporoja säilytetään, tulee olla jatkuvasti sulaa juomavettä. Mikäli poroja ei teurasteta 12 tunnin kuluessa aitaan saapumisesta, niille on annettava riittävästi ruokaa.

Aitauksen tulee olla riittävän tilava. Teurasporot on säilytettävä siten, että eläimet, jotka ikänsä, sukupuolensa tai muun syyn takia voivat vahingoittaa toisiaan, on säilytettävä erillään. Näkyvästi sairas poro on laitettava erilleen muista.

TEURASTUS

Teurastuksen saa suorittaa vain siihen harjaantunut ja opetettu 18 vuotta täyttänyt henkilö. Teurastuksessa ei saa olla läsnä asiattomia henkilöitä. Teurastamon tarkastuseläinlääkärin tehtävänä on valvoa, että teurastamalla noudatetaan eläinsuojelusäännöksiä.

Myös kotiteuraat ja aidalla teurastetut porot on tainnuttava asianmukaisesti ennen verenlaskua.

LÄHTEET

- 1) Eläinsuojelulaki (247/1996) ja –asetus (396/1996)
- 2) Laki eläinten kuljetuksista (1429/2006)
- 3) MMM päätös (23/1997) Eläinten teurastamiselle asetettavat eläinsuojeluvaatimukset
- 4) Poronhoitolaki (848/1990) ja –asetus (883/1990)
- 5) Terveystensuojelulaki (763/1995) ja –asetus (1280/1994)
- 6) Ympäristönsuojelulaki (86/2000) ja –asetus (169/2000)
- 7) MMM asetus (1374/2004) Eläimistä saatavien sivutuotteiden hävittäminen syrjäisillä alueilla sekä kuolleiden lemmikkieläinten hävittämisestä
- 8) Lapin lääninhallituksen ohje: Eläinperäisiä sivutuotteita koskevien määräysten soveltamisesta, 2005
- 9) Laki eräistä naapurussuhteista (26/1920)
- 10) Laki eläinten lääkitsemisestä (617/1997)
- 11) Asetus eläinten lääkitsemisestä (611/1990)
- 12) MMM päätös (13/EEO/2000) Tuotantoeläinten lääkitsemisestä pidettävä kirjanpito
- 13) MMM asetus (134/2006) Alkutuotannolle elintarviketurvallisuuden varmistamiseksi asetettavista vaatimuksista
- 14) Mattila: Porojen hoito ja käsittely -opas. Poromies 4/2002
- 15) Nieminen, Valmari, Westerling: Porotalous. 1993
- 16) Nieminen, Maijala, Soveri: Poron ruokinta. 1998
- 17) Nieminen: Teurasporojen elävänäkuljetus. Poromies 1/2001
- 18) Hrabok, Oksanen, Nieminen, Rydzik, Ugglä, Waller: Reindeer as hosts for nematode of sheep and cattle. Veterinary Parasitology 136 (2006)
- 19) Oksanen: Pastaaks tässä? Poromies 6/2005

